עלון שבועי בהוצאת 'המכון למצוות התלויות בארץ' • א' אדר תשפ"א • גליון מס' 56

שבת שקלים

עלון תורני שבועי בעניני אגדה והלכה אקטואלית

משפטים - שבת שקלים		י-ם:	חיפה:	ב"ש:	ת"א:	ניו יורק:	פריז:	לונדון:	קזבלנקה:	מפטירין: ויכרות יהוידע
	כניסת השבת:	16:46	16:55	17:06	17:03	17:07	17:37	16:41	18:42	
	צאת השבת:	18:01	18:01	18:03	18:02	18:10	18:56	18:03	19:51	
	רבינו תם:	18:40	18:38	18:41	18:37	18:40	19:21	18:25	20:25	

דְּבַר ה' זוֹ הֲלָכָה

מעובד מתוך ספרי הגאון הרב שניאור זלמן רווח שליט"א ראש המכון

דיני החגבים וסימני טהרתם והאם אפשר לסמוך על המסורת ולאוכלם בזמן הזה

חגב שאין לו סימני טהרה, הרי הוא אסור מדין שרץ. ומאידך חגב שיש לו סימני טהרה התירתו התורה כמפורש בחומש ויקרא "את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו" וגו' וסימני החגב הטהור נתבארו במשנה בחולין פ"ג מ"ז ובגמ' חולין דף ס"ה ע"ב. והביאם להלכה רבנו הרמב"ם בלכות מאכ"א פ"א הכ"א וז"ל "ומיני חגבים שהתירה תורה שמונה ואלו הם חגב, וכו' מי שהוא בקי בהן ובשמותיהן אוכל, והצייד נאמן עליהם כעוף, ומי שאינו בקי בהן בבודק בסימנין, ושלשה סימנים יש בהן: כל שיש לו ארבע רגלים, וארבע כנפים שחופות רוב אורך גופו ורוב הקף גופו, ויש לו שני כרעים לנתר בהם הרי זה מין טהור, ואף על פי שראשו ארוך ויש לו זנב אם היי שמו חגב טהור".

והנה רש"י בחולין שם ובביאורו לתורה כתב "ויש הרבה מהם במקומינו בינותינו, אבל אין אנו בקיאין בהן שארבע סימני טהרה נאמרו בהם וכו' וכל סימנים הללו מצויין באותן שבינותינו, אבל יש שראשן ארוך ויש שאין להם זנב וצריך שיהיה שמו חגב ובזה אין אנו יודעים להבדיל ביניהם. עכ"ל אולם מדברי הרמב"ם דלעיל מבואר שלא חש כלל לחשש של רש"י.

ומסיום דברי הרמב"ם שכתב שאע"פ שראשו ארוך ויש לו זנב אם היה שמו חגב טהור משמע שדווקא היכא שיש לו זנב וראשו ארוך צריך שיהיה שמו חגב אך בלאו הכי כל שיש לו את כל הסימנים אין צורך שיהיה שמו חגב. אולם באמת פשטות דברי המשנה והגמרא שתמיד בעינן שיהיה שמו חגב וכך כתב רבנו הרדב"ז וכן למד רבינו צמח בן הרשב"ץ בדברי הרמב"ם בספרו שו"ת יכין ובועז ח"א סי' ס"ד עיי"ש. וכן פסק בשו"ע (יו"ד סי' פה סעיף א) וז"ל "סימני חגבים וכו' ואע"פ שיש בו כל הסימנים הללו אינו מותר אלא אם כן שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב" עכ"ל.

ובגדר המסורת כתב היכין ובועז בתשובה הנז' שאומנם בזמנו אין מסורת על שמות החגבים הטהורים ומשום הכי אסרם בתחילה, אך כששאל זקנים מתפילאלת ומתלמסאן העידו על סוגי חגבים שנאכלים וכך אמר לו רבי יהודה הכהן שנאכלים בגרבא ובתראבלס ובמחוזותיהם, אם כן יש להם מסורת שאוכלים סוגי חגבים אלו אך אין להם מסורת ששמם חגב, וגם זה בכלל המסורת, ועל כן אין יכולת ביד שום אדם למנעם ממנהגם.

וכ"כ הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א שמה שהצריכה ההלכה שיהיה שמו חגב פשוט שאין הכוונה שאם יסכימו בני אדם לקרותו בשם חגב יהיה מותר אלא הכוונה שאם נקרא שמו חגב בפי העם זה לאות שמקובל ומשתלשל בידם מדור דור שאכלו מין זה כיון שהוא טהור מן התורה.

מעבר לסימנים הנזכרים בהלכה יש סימן מובהק אצל בני מרוקו ותימן שאצל החגבים הטהורים יש סימן כעין האות ח' וסימן זה שמענו כבר מזקנינו ששמעו מדורות ראשונים.

כדברי רש"י הנז' שאין אנו יודעים להבחין בין סוגי החגבים כתב המאירי וכן פסק הט"ז (יו"ד פה ס"ק א) שעכשיו נהגו שלא לאכול שום חגב לפי שאין אנו בקיאין בשמותיהם. וכן הביא הברכי יוסף. וכן העיד הרב כנסת הגדולה שבתורכיה אין אוכלים החגבים, וכתב הזבחי צדק שכן המנהג בבבל.

וידועים דברי האור החיים הקדוש בספרו פרי תואר שצווח ככרוכיה שאסור לאכול הארבה עד שפסיקה זו השפיעה הרבה וכמה קהילות במרוקו ואף מחוצה לה הפסיקו עקב זה את אכילת הארבה. אך הרבה מחכמי דורו חלקו עליו וכן כתב רבי פתחיה ברדוגו בשו"ת נופת צופים שאין בגלל דבריו לשנות את מה שאנו אוחזין מפי רבנו קשישאי וכו'. וכן הביא בשו"ת דברי חכמים.

מסקנת הדברים: חגבים שיש להם סימני טהרה ויש מסורת שאוכלים אותם ושם חגב עליהם, יש אומרים שבזמן הזה אין לאוכלם כיון שאין אנו בקיאין בשמותם. אך העיקר להלכה שיכולים בני ספרד להחזיק במנהג אבותיהם ולאכלם.

[וראה עוד בספר שש משזר ח"א יו"ד סימן ט"ז]

חָכְמַת שְׁלֹמֹה

לקח ולימוד מן הפרשה על פי שיעורו של מו"ר הראש"ל הגר"ש עמאר שליט"א רבה של ירושלים

בפרשתנו פרשת משפטים בכל פסוק ופסוק יש גופי תורה והרבה מהלכות חושן משפט נמצאים בה נעמוד על אחד הפסוקים: "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך" פסוק זה מכיל את כל החסד והחמלה שצריכה להיות אצל כל אחד על חברו וגם בדורנו שיש שפע גדול ועצום של אוכל ושל לבוש עדיין חיים בקרבנו אנשים שלא מספיקים להביא טרף לביתם השם ירחם. אומרת התורה "אם כסף" קודם כל אם יש לך כסף תשאל את עצמך למה לך יש ולמה לשני אין הרי השם ברא את כולם אותו דבר והשם נותן לחם לכל בשר והוא חותך חיים לכל חי ומדוע לאחד נתן הרבה כסף ולשני אין במה לקנות אוכל אלא שהשם ברא את האדם בעולם הזה כדי לנסות אותנו כמו שאומר המסילת ישרים. אלא שהניסיונות שונים מאחד לשני יש אחד שמתנסה בניסיון העושר השם נותן לו עושר והוא שמח ומרווח אבל מנסים אותו לראות איך הוא מתנהג האם הוא "וישמן ישורון ויבעט" לא אכפת לו מאחרים ולא אכפת לו מהענים ואם בא אליו איזה עני הוא נוזף בו ואומר לו לך לעבוד ומדבר גבוהה גבוהה אבל יש עשיר שהוא מבין שהשם נתן לו כסף בכדי להרבות טובות וחסדים וכמו שכתוב "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד" הוא שמח על הנתינה כי בזה הוא עושה את רצון השם. אלו הם הניסיונות של העשירים.

ויש את הניסיונות של העני יש עני שמתוך עוניו הולך לעסוק בגנבות או בכל מיני דברים לא ישרים שמפילים את האדם לבאר שחת בעולם הזה ובעולם הבא ויש עני שמקבל עליו את הדין ומצטמק ורע לו ועושה השתדלות אבל הוא לא יעשה דבר אסור על כן אמרה התורה אם כסף ויש פה פסיק, שבין למי שיש ובין למי שאין יש בו ניסיונות ואם אנחנו יודעים שזה אכן ניסיונות אז כבר אנחנו מתנהלים אחרת. רבי ישראל סלנטר אמר על הפסוק במשלי "תחנונים ידבר רש ועשיר יענו עזות" שכשקוראים את הפסוק חושבים שהטענה היא על העשיר בלבד למה אתה עונה בעזות תענה לו ברכות ובסבר פנים יפות אבל יש כאן גם טענה על העני למה אתה צריך להתחנן גם שאתה מבקש תהיה בבטחון בהשם ולא תשבר ככה צריך לעמוד.

וממשיכה התורה "אם כסף תלוה את עמי" שיש כאלו שאין להם אבל הם לא מבקשים מרוב הבושה והם יושבים בביתם ומצטמקים רחמנא לצלן. פעם אמר לי זקן מחיפה בן מאה שנה מה הפרוש המימרא עני חשוב כמת שעני שיכול לפשוט את ידו ולבקש הוא עדיין לא חשוב כמת אבל עני שהוא חשוב ומחמת חשיבותו הוא מתבייש לבקש הרי הוא כמת כי הוא לא יכול לדבר והוא סובל על כן אמר הכתוב אם כסף תלוה את עמי שאותו אחד שמתבייש תן לו את זה כהלוואה כדי שלא יתבייש.

וממשיכה התורה "את העני עמך" אומרת התורה לעשיר גם החלק של העני מופקד אצלך וזהו עמך. אל תחשוב שאתה יותר מדי עושה לו טובה זה שלו ורק מופקד בידך על כן תחזיר לו את פיקדונו באהבה ובחדווה.

אם נקרא את הפסוקים האלו וניקח אותם ללב ונחשוב תמיד זה על זה תהיה לנו חברה משובחת ומתוקנת ונעבוד את השם שכם אחד אמן

יוצא לאור ע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'
בראשות הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א.
רבי עקיבא 4 אלעד. טל: 03-9030580 פקס: 03-9030891
מייל: m.torani@macon.co.il אתר המכון: hamachon.co.il
עורך: הרב יחיאל רווח שליט"א

מַעֲשֶׂה אָבוֹת

רבי ברוך אסבאג זצוק"ל – ג' אדר תש"ו

רבי ברוך אסבאג לאביו שלמה במרכש, במרוקו. במרכש רכש את השכלתו התורנית והוסמך לרבנות. לימים נודע כמקובל וכפוסק וכיהן כרב ראשי בעיר סאפי. דברי תורתו מובאים בספרי חכמי דורו ובתוכם רבי יוסף משאש, רבי יוסף בן נאים, רבי דוד צבאח ועוד.

רבינו נשא לאישה את מרת חנינא לבית איש ימיני. בשנת תרפ"ד הקים בעיר סאפי את ישיבת עץ החיים. הוא הזמין את רבי שמעון ברוך אוחיון ללמד בה, וכל אותה עת התאכסן בביתו, והיה לו כאב. רבי ברוך היה תלמידו המובהק של רבי מרדכי קורקוס זצוק"ל ולימים כיהן כדיין שני בביה"ד בעו"ב מראכש. בשנת תרצ"ד נתמנה לדיין בעיר אסאפי.

בין חיבוריו, שיצאו לאור הספרים 'מנחת משה' - דברי קבלה לזכר בנו משה שנפטר בקיצור ימיו ושנותיו, 'קורבן מנחה', ו'מנחה בלולה' - דינים, מוסר ודרשות בערבית ובעברית. לסוף הספר 'מנחה בלולה' צירף את חיבורו 'ראשי בשמים' דרושי מוסר וחידושים בתנ"ך ודרושים בנושאים שונים.

הסיבה שהביאתו לרבינו לחבר חיבור הלכות ומוסרים בלשון ערבית היא - כמו שכותב - מחמת שרבו האנשים ובפרט הנערים הרוצים ללמוד בספרים ואין מבינים כדבעי לשון הקודש. וכך כותב רבינו בהקדמתו ו'בהתנצלות' שהביא בריש ספרו 'מנחה בלולה': הסיבה אשר המרצתני לצאת ממחיצתי ולבא עד הלום, כי ראה ראיתי כי יש אנשים שנפשם חשקה לדרוש אליהם כי לא אלמן ישראל וקוצר קצרה ידם מהבין, ומתוך, כך אוסרים את המותר ומתירין את האסור, מדקדקין בפרוטות ומזלזלין בדנרים. עוד סיבה ב' והיא העיקרית כי בהיותי בעיר מראקיש יע"א הייתי קובע למוד אחר תפלת ערבית איזה רגעים אחדים בעניני מוסר וקצת דיני והיו באים אנשים לשמוע ובכלל הבאים איזה בחורי חמד עם נערים והיו תאבים לשמוע. וכאשר גזר עלי היוצר לבא אל עיר אספי יע"א לא אוכל לתאר כמה נתמרמרו האנשים וכמה נתעצבו ובפרט בחורים עם נערים, ועיני ראו ולא זר דמעות נוזלים על לחייהם, וכשראיתי זאת נצטערתי מאד על אשר מנעתי תורה מפי עוללים ויונקים וכמעט נחמתי וחוששני מחטאת. לכן אמרתי אל לבי במה יתרצה זה אל אדוניו, כ"א לחבר ספר קטן בלשון ערבי מעט דינים הנצרכים ומעט עניני מוסר כדי שאף מי שלא דשו רגליו בבית המדרש יזכה ללמוד ולידע ונקוט מיהא פלגא. עכ"ל.

את ענוותנותו המופלגת אפשר לראות ממה שכתב בסוף הקדמתו הנ' וז"ל: ידעתי בני ידעתי שהקוראה בספר הקטן הלזה ויראה שיש בו ענייני מוסר ומילי דחסידותא, יחרד חרדה גדולה ויאמר מה זה היה לבן בוזה, דל ונבזה, גברא דלא חזי, לא מן ה' הוא זה לומר דברים אשר אינם ראויים אליו, כי ידענו את האיש ואת שיחו, והוא פחות שבערכין, מלא כל גילולים, ואיך יתיהר לעמוד לפני גדולים, ידעתי כי כן ידברו ויותר מהמה, ואהיה ללעג וקלס בעיניהם, ואעפ"כ לא אחדל עטי, והאמת יורה דרכו לא אכחד שמכיר אני מיעוט ערכי וקוצר השגתי, שאין בי לא ריח תורה ולא שמץ החכמה, ואפי' שותא דרבנן לא גמירנא, ועצמו חטאתי ורבו משובותי, עכ"ז טעמי ונימוקי עמי, וכו' עכ"ל.

וכגודל ענוותנותו של רבינו כך גם גודל הערכתו, והערכת ספריו בעיני חכמי הדור. וכמאמר הגמרא במסכת עירובין (דף יג, ב) 'כל המשפיל עצמו הקדוש ברוך הוא מגביהו וכל המגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו כל המחזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו'. וז"ל הרבנים הדיינים מארי דאתרא של עוב"י ארבאט יע"א, רבי יוסף חיים בן עטאר רבי חיים יקותיאל בירדוגו ורבי מיכאל יששכר אנקאווא זצוק"ל, בהסכמתם לספר מנחה בלולה, וז"ל: .. האי ספרא טבא. קטן הכמות ורבה האכות. אשר חיבר ואסף איש טהור. האי כתרא דדהבא מרגלית ואבן טובה. הלא זה הוד והדר. בקדש נהדר. כבוד מעלת הרב הגדול. מבצר עוז ומגדול. סב"ד כמוהר"ר ברוך אסבאג נר"ו. רב ומו"ץ בעי"ת אספי יע"א. הכי קרא שמו 'מנחה בלולה' בשמן וערבה. עם ליקוטי שושנים וכו' עכ"ל. וכן מצינו לשונות מופלאים על רבינו ועל חיבוריו בשאר הסכמות על ספריו. חיבורו 'מנחת משה' יצא לאור בתרגום ללשה"ק בשנת תשס"א ע"י מכון בני יששכר - הספריה הספרדית.

רבינו נלב"ע ביום ג' באדר בשנת תש"ו ונטמן בעירו סאפי.

מִילֵי דְּחַסִידוּתָא

ביאור נפלא במאמר לעולם ירגיז אדם יצר טוב וכו'

איתא בגמרא ברכות 'א"ר לוי בר חמא אמר ר"ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנא' 'רגזו ואל תחטאו'. אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר 'אמרו בלבבכם'. אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר 'על משכבכם' אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר 'ודומו סלה'.

ובמקום אחר התנא מכריז ואומר אם ראה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ הרי שעסק התורה לא יועיל ולא יציל בכלל וכלל כי אם יציל אותו מהיצר למה צריך ללכת במקום שאין מכירין אותו? שישנה התנא שם שיעסוק בתורה או יקרא קריאת שמע או יזכור לו יום המיתה.

ואחרי חיפוש מחיפוש וחיפוש מנר מצאתי אור לי תשובה ניצחת שהיא **הרב הגאון הדרשן והפסקן הרב ברוך אסבאג זצ"ל וזיע"א רבה של אספי** הוא נתן טעם לשבח באומרו שיצר הרע בא בתחילה לאדם בתור אורח תחילתו רש ואחריתו אדון כעני הניצב פתח השער. והפגישה היא רק בשלילה ובפגיעה בעלמא ואינו מתגרה בו בהתחלה רק משכנע את האדם ומביא לו עצות מרחוק, כגון ענייך קודמין וזה הזן בניו ובנותיו כשחם קטנים עושה צדקה בכל עת, ג"כ עודך צעיר 'שמח בחור בילדותיך' ככה אמר שלמה המלך, בלה ימיך בנעימים בלוי ובידור עד לזקנה ויש לך זמן עידן ועידנין כשרואה היצר תרע שכבר נכנע אליו האדם אז אומר לו היום עשה כך והיום עשה כך עד שאומר לו יעבוד עבודה זרה רח"ל. וכיון שעבר האדם עבירה ושנה בה הותרה לו לדאבונינו, והותרה לו סלקא דעתך, אלא נעשית לו כהיתר. והרב מדקדק את זה מלשון התלמוד אם פגע בך בפגישה בעלמא. ואם האדם לא יהיה חכם אזי הפגיעה הזו תיפגע בו לרעה ויצא מזו חורבן ויתלקח מזה חרחור ריב ומדון. ולזה אמר שלמה המלך 'כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך', כי תשב להלחם עם המושל שהוא יצר הרע, בין תבין הדורות הקודמים אשר היו לפניך איפה הם נסעו למנוחות שאננות. והרב זצ"ל דקדק את זה מלשון התלמוד שאמר 'אם פגע בך' זאת אומרת רק פגישה בעלמא, ובזה תוכל לשכנעו בלימוד התורה או בקריאת שמע או במיתה. ומה שאמר הגמרא שם ילך למקום שאין מכירין אותו, זה למי שאין לו ברירה בכלל וכלל עשה כל התרופות האלה ולא הצליח להתגבר, היות ושם אמר התנא 'אם ראה אדם' דבר ההוה יום יום אצלו, התרגל עם יצרו הרע רח"ל ונקשה לו לדחותו בשום אופן. ואם כי נשאלת השאלה אם המיתה היא התרופה המעודדת והמיוחדת, אזי מתחילה יתן התנא את התרופה הזו של המיתה, ולמה התחיל בדרגות שלב אחרי שלב תורה קריאת שמע ומיתה והרי לפי מסקנת הגמרא בתזכורת של המיתה הלוך ילך לו יצר הרע, אז התנא ימציא לנו את זה בהתחלה.

והנלע"ד למי עסק התורה או קריאת שמע עוזרת רק למי שלא דש בעבירה ולא מתמצא עם יצר הרע כל פעם, ולא עושה רצונו ומתגבר עליו תמיד, ואם אפשר שהגמרא נתנה לאיש ואיש די מחסורו וסיפוקו, וכי כאיש גבורתו למי שאמרה יעסוק בתורה היא לימוד עם פלפול מי שהוא מפולפל אז ילמד ויתעסק בהגיון התורה. ולמי שלא יודע, נתנו לו רז"ל תרופה כפי כוחו, רק יקרא קריאת שמע. ולמי שלא יודע בכלל לא תורה ולא קריאת שמע אז יזכור לו לעצמו יום המיתה ויום הקבורה. כל זה יעזור למי שלא התרגל בבית הקברות. כי אנחנו עדי ראיה ועדי שמיעה כמה אנשים שבבית הקברות ועל יד קבר פתוח גרונם, ועושים חבילות עבירות ה' יצילנו, וא"א כי רע עלי המעשה להגיד דברים שנראו כהויתם. שאם אדם מתרגל באיזה דבר נעשה לו כהיתר ממש והלב שלו כבר נעשה כאבן.

ואני מדייק את זה מלשון התלמוד שאמר 'יזכור לו יום המיתה' למה לי 'לו' יאמר רק 'יזכור'. אלא ודאי מ"ש התלמוד 'לו' היא למי שנלחם ועשה הכל בכדי' לשכנע יצר הרע ולא הצליח, אז תרופתו היא יזכור 'לו' לעצמו, כמ"ש הרב בעל שבט מוסר עליו השלום שלפעמים אם האדם התרגל ביצר הרע, כיון דדש דש ביה והוא נמצא בבית הקברות אז יזכור לו לעצמו כאילו לו עושים כל הדברים האלה רוחצים אותו חופרים לו הקבר, אז כשיצר כל הדברים האלה בין עיניו, אז יכנע לבבו הערל ושב ורפא לו. ה' יזכינו להגות בתורה ולעסוק רב בה יומם ולילה אמן ונצח יצר הרע שהוא בעוכרינו ונבער אותו מקרבנו אמן.

[מהספר מקורך ברוך - להגאון רבי יהודה קיסוס זצוק"ל]

מֻשָּׂג בְּכַשְׁרוּת

ערלה

דין שתילים ועציצים, ודין המשתלות המצויות בזמנינו.

א. אילן הנטוע בעציץ נקוב שהעבירו לאדמה עם גושו ולא התפורר, ממשיך למנות לו שנות ערלה. וכל זה כאשר דין העציץ בוודאי כנקוב, ואמד מומחה שבגודל גוש כעין זה יכול האילן להמשיך לחיות בו, ובזמן השתילה בקרקע לא התפורר הגוש באופן שאינו יכול להחזיק את האילן יותר .

ב. אילן הנטוע בעציץ נקוב ורוצה להעבירו לעציץ נקוב אחר גדול יותר, יש לוודא כי הגוש נשאר בשלמותו, ולא התפורר. ולוודא כי העץ לא נכמש ולא התנוון ואפילו בצורה מועטה .

ג. אילן הנטוע בעציץ נקוב והעבירו לעציץ נקוב אחר או לאדמה, והניחו לזמן קצר על משטח מנתק או בתוך עציץ שאיננו נקוב, אם בזמן זה העץ לא המשיך לגדול ולא היה ניתוק אלא לזמן קצר, העיקר להלכה שממשיך למנות לו שנות ערלה מהנטיעה הראשונה, ואין לחשוש שניתוק לזמן קצר בלבד נחשב לניתוק גמור .

[הנה כמבואר לעיל בסעיפים הקודמים, כל עוד שגוש העפר קיים ויכול האילן לחיות בו, יש שכתבו להתיר אפילו יעביר מאינו נקוב ששהה שם כל העת, לנקוב, וימשיכו למנות לו שנות ערלה. והגם שיש שהחמירו בזה וכמבואר לעיל, מ"מ נראה ברור שבניתוק לזמן קצר, לא ייחשב כניתוק, שהרי האילן חי מגושו ולא השתנה בו כלום [וראה מה שכתב בשו"ת בית דוד סי' א, שכתב שם לגבי עציץ הנמצא על החלון ולפעמים מניחים אותו על הרצפה. ומ"מ בתו"ד כתב, שכיון שהזמן ששהה העציץ על הרצפה הוא זמן קצר שאין בו כדי להצמיח אחד ממאתיים, אין להחשיבו כנקוב, ואפשר להקל בזה גם בארץ ישראל, עכ"ד]. ועי' מש"כ החזו"א זצ"ל (בערלה סי' ב אות יג) שאילן שנעקר והסלע עמו, וקודם שנטעו מחדש בקרקע, נתנו בעציץ שאינו נקוב, לא אמרינן שזה נעשה כנטיעה חדשה, כלומר גם הוא ז"ל ס"ל שכיון שהאילן חי בגושו, ניתוק זמני אינו ניתוק. וכן פסק הגרצ"פ פראנק זצ"ל (כר"צ הל' ערלה גאו"צ). וכן כתב הגרשז"א זצ"ל (ראה בתשובתו באריכות במנחת שלמה ח"א סי' מא אות א, סי' ע, ובח"ג סי' קנח אות יט). וכ"כ להלכה הגאון בעל שערי זיו (זרעים סי' כד). אמנם הגר"י פישר זצ"ל בספרו אבן ישראל ח"ח סי' סח, משמע שהחמיר גם בניתוק לזמן. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קנו אות ג ואילך) שיש להחמיר לכתחילה להעביר את העציץ באופן שלא יהיה גם ניתוק זמני. וכך היא הוראת מרן הראש"ל זצוק"ל בתשובתו למועצת הפירות (הדפסתיה בשו"ת חלקת השדה ח"א בדיני ערלה סי' ה), שלכתחילה יש להעביר במשאית מחוררת [והכביש איננו מפסיק כיון שהוא קרקע עולם, וכ"כ בשבט הלוי שם], ואמנם כל עוד שאין אפשרות כזו מחמת מגבלות כלשהם, הורה לנו בע"פ מרן זצוק"ל שאין להימנע מלתת כשרות למשתלות אלו כיון שמעיקר הדין ס"ל שניתוק לזמן אינו ניתוק, עי' שם. ועל גם כאן נקטנו אם כבר העבירו שאין לחוש, ואין צריך למנות לעץ שנות ערלה מחדש מחמת הניתוק הזמני].

[מהספר 'עץ השדה' - הלכות ערלה ונטע רבעי, פרק ב]

כְּנַת הַמַּעֲדָה

קצח

צמח הקצח הוא צמח חד שנתי שיש בו עשרות מינים, כאשר כולם משמשים לנוי, להוציא את קצח הגינה [Nigella sativa] שתורבת וזרעיו משמשים לתבלין ולרפואה. זרעי הקצח דומים לשומשום, אלא שהם בצבע שחור [זרעים אלו מכונים בשמות שונים, כגון Black seed -זרעים שחורים, או כמון שחור - Black cumin (למרות שהוא איננו הכמון השחור המקורי]. השימוש בזרעים אלו נפוץ בתעשיית המאפים, ממתקים, גבינות ועוד. זרעי הקצח מאוחסנים תקופה ארוכה, כך שקיים חשש לחדירת מזיקי מחסן בוגרים או זחלים אל הזרעים, ובאחסון לקוי מאד יש חשש אף לפסוקאים ואקריות המחסן.

גרגרי קצח, למטה משמאל אפשר לראות חיפושית בין הגרגרים

אופן הבדיקה והשימוש:

ברכישת תוצרת באריזת ניילון שקופה, מומלץ לבדוק שאין בתחתית השקית ריבוי אבקה שמקורה מפסולת חרקים.

שלב הבדיקה בפועל, היא הבדיקה הוויזואלית, כאשר מפזרים על גבי משטח [רצוי בצבע כתום, שאז ניתן להבחין טוב יותר בכל סוגי החרקים] את הזרעים, ומעבירים אותם אחד אחד, ומתבוננים בין הזרעים שאין חרקים בוגרים ואין זחלים או סימני חרקים כגון כמות גרגירים הדבוקה יחד באמצעות קורים שנוצרו על ידי הזחלים. ויש להבחין בין גרגירי הקצח המגיעים באופנים ובצבעים שונים לבין החרקים. בדרך זו בודקים את כל הכמות הנדרשת [יש עדיפות גדולה, באם הדבר מתאפשר, לבצע את הבדיקה על "שולחן אור" כגון על המיתקן הנקרא "קל בודק" שהוא משמש גם כשולחן אור וגם מסננת, כאשר בזמן העברת הזרעים מצד אחד למשנהו, כל הפסולת והנשורת כולל החרקים נופלים למגירה תחתונה, וניתן לזהות בפסולת את סוגי החרקים אם הם קיימים].

חרק בין גרגרי קצח

במידה ונמצאו חרקים שאינם מסוגי החרקים הזעירים ביותר, והוסרו בעת הבדיקה, מותר להשתמש בתוצרת לאחר הבדיקה. אך במידה ונמצאו חרקים זעירים, כגון פסוקאים או אקריות מחסן זעירות, למרות שניתן להסירם לחלוטין באמצעות סינון ושטיפה טובה, מכל מקום עדיף שלא להשתמש בתוצרת זו, אלא אם כן אין בנמצא תחליף והוא נצרך למוצר זה.

מִכּוֹתְלֵי קַו הַהֲלָכָה

תולעים בתותים

שאלה: איך יש לנהוג הלכה למעשה בעניין התותים? מותר או אסור לאכול?

תשובה: אם הקב"ה ברא תותים בעולמו הם כדי לאוכלם! אלא שיש דרך ראויה ומסודרת ובטוחה לנקותם, ללא צורך בקילוף או בטחינה.

פרי התות רגיש מאד למזיקים מסוגים שונים, אקריות, כנימות עלה, תריפסים, פסוקאים, זחלים שונים ועוד. (עקב ריבוי החרקים והרגישות המרובה של הפרי הוא בין הייתר גם הפרי המרוסס כמעט ביותר יחסית לפירות האחרים). החרקים על פי רוב נמצאים בעיקר על גבי הפרי, ועקב מקומות המסתור של הגרגרים המקובצים (האגוזיות הקטנות הנחבאים בתוך הציפה שהן אגב, הפרי האמיתי של הצמח), החרקים נחבאים שם, ובפרט החרקים הקטנים מאד. לעיתים הזחלים חודרים לתוך הפרי, וניכר הדבר על הפרי ובקשיות הפרי.

לעיתים תדירות צבע החרק הוא אדום כצבע הציפה, והדבר מקשה מאד על הזיהוי. יש לציין שבין החרקים הקטנים המצויים בתות אפשר לציין כדוגמא את זחל ה-"תריפס" שגודלו כ - 0.3 מ"מ (ראה מה שכתבנו בחלק בירורי ההלכה אודות סוגיית החרקים שהוא גדול יותר ממילבי"ן שהוא כ 0.2 מ"מ - והוא ודאי ניכר ברחישתו, (הוא גדול כמעט פי שניים מהנקודה בסוף פיסקא זו) וגם לאחר מותו רואים את המחושים ושאר סימנים שבו), וכיון שלתות שדה יש כמין כיסים על הפרי, חרק קטן זה לעיתים מתחפר בתוכו ורובו נכנס לתוך הכיס ונחבא בתוכו. תות אף מהמטעים היותר מטופלים זקוקים לניקוי, ק"ו בשטחי בר או ממקומות שאינם מטופלים (כגון סחורה נכרית המגיעה לשווקים בשנת השמיטה).

אופן הניקוי הוא כדלקמן:

יש לבחור את התותים השלימים, היפים, ולא את "התאומים" או הסדוקים. להוריד את הפרח הירוק שבקצה הפרי עם חתיכה דקה של בשר הפרי. להשרות את התותים במי עם חומר ניקוי (כגון סטרילי או אמה) למשך דקה וחצי (לא יותר כדי שהפירות לא יתקלקלו). ולסובב את הפירות בתוך הכלי עם החומר. להוציא את כל הפירות מהחומר ולשטוף מהסבון. לשפשף כל פרי תחת ברז מים עם ספוג או מברשת רכה על כל חלקי הפרי ובפרט במקומות המסתור. פרי שיש חשש לחדירה או שהוא רך מידי וכיו"ב יש לחצותו לשניים. את שאר הפירות אין חובה לחצות לשניים.

תות שדה קפוא:

להבדיל מהתות הטרי שמשווק שם בעיקר סוג א, במפעלי העיבוד קולטים תוצרת גם אותה שמוגדרת כסוג ב כולל "תאומים" וכולל פירות סדוקים. ברוב מפעלי השטיפה שבדקתי אין יעילות של ממש בסוגי השטיפות שקיימות שם, בהרבה מפעלים שבדקנו מערכות השטיפה לוקים בחסר כאשר השהיה בבריכות שטיפה היו עם מים ללא חומר השריה, זמן השהיה היה כ 35 שניות בלבד, התות איננו מתהפך בתוך מי הבריכה, הפירות עולים על מסוע בקבוצות ולא בבודדים, כל מערכות השטיפה ללא סינון וללא פילטרים כך שחרקים רבים נותרים במים. ולכן למעשה בכל הבדיקות שעשינו מהתוצרת לאחר העיבוד נמצאו חרקים על גבי הפירות. מאידך מצאנו מפעל אחד שאכן מערכות השטיפה שלו היו ראויות וטובות, וגם התוצאות היו בהתאם. מכל מקום תוצרת שעברה שטיפה ואף אם היא איננה ראויה נמצאה בוודאי נקייה יותר מחומר גלם טרי. למעשה ניתן להשלים את העבודה בבית לאחר שעבר את המפעל. (למרות שיש קושי גדול יותר כיון שהפרי רך יותר ופחות נוח לעבודה לאחר הפשרה). שיטת הניקוי הוא כנזכר לעיל בבדיקת תות שדה טרי, והעיקרון הוא השרייה של החומר תוך כדי עירבוב בתוך המים, שטיפה תחת ברז מים עם מברשת רכה על פני שטח של כל הפרי.

משכן התורה

קו ההלכה והכשרות

בראשות הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א

הנהגות יום ביומו באורח חיים ויורה דעה ❖ כשרות המזון ❖ כשרות חו"ל
מצוות התלויות בארץ ❖ חרקים במזון ❖ טפילים וכשרות הדגים

03-7528999

פקס: 03-7528992 מייל: b.m@macon.co.il

המענה ינתן
ע"י רבני בית ההוראה
בשעות פעילות בית ההוראה

בשאר השעות
ינתן מענה על ידי הרבנים
המופיעים בתפריט

שעות פעילות בית ההוראה

ימים א.ג.ה
13:15-14:00 19:15-20:00

ימים ב.ד
13:15-14:00 18:15-19:00

יום שישי
12:15-13:00

"הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר... וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי" (מלאכי ג י)

מצטרפים ל'בית המעשר'!

הבית שלכם להפרשת תרומות ומעשרות כהלכה

תחת פיקוחו של:
"המכון למצוות התלויות בארץ"

להצטרפות
אתר: hamachon.co.il 03-9030580

בית המעשר

שע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'

תרומות ומעשרות בדרך הנכונה והקלה